

ОД „РУКОВАТЕЉА КЊИГА“ У ДРУШТВУ СРПСКЕ СЛОВЕСНОСТИ ДО ДИГИТАЛНЕ БИБЛИОТЕКЕ САНУ

САЊА СТЕПАНОВИЋ ТОДОРОВИЋ
И МАРИНА НИНИЋ: *БИБЛИОТЕКА СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ
НАУКА И УМЕТНОСТИ: 1841–2021*. БЕОГРАД: СРПСКА
АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ, 2021.

Александар Раговић
Библиотека Машице српске,
Нови Сад

УДК: 027.2(497.11)"1841/2021"(049.32)

Од 1952. године „краси Улицу кнеза Михаила, унесећи дух француског декоративизма и сецесије у београдску архитектуру.“¹ Библиотека Српске академије наука и уметности је (поред архитектонског здања САНУ у којој је смештена заједно с Архивом САНУ и Дигиталним архивом установе) од 1841. до 2021. године мењала називе али не и мисију, а може се рећи да је сада стекла још један „споменик културе“. Поред здања у најпознатијој београдској улици (архитеката Андре Стевановића, Драгутина Ћорђевића уз адаптацију Григорија Самојлова), „споменик“ у виду слова и бројева о Библиотеци САНУ исписале су Сања Степановић Тодоровић и Марина Нинић објавивши издање *Библиотека Српске академије наука и уметности: 1841–2021*² (у даљем тексту БСАНУ).

¹ Марина Павловић, „Девет деценија здања Српске академије наука и уметности“, *Наслеђе* 16 (2015), 27.

² Сања Степановић Тодоровић и Марина Нинић, *Библиотека Српске академије наука и уметности: 1841–2021* (Београд: Српска академија наука и уметности, 2021).

Установа о којој сукњигу на 231 страници написале Степановић Тодоровић и Нинић мењала је име четири пута јер је од Друштва српске словесности („...основано је 7. новембра 1841. а почело да ради 8. јуна 1842. године одржавањем свечане седнице, коју је отворио кнез Михаило...“)³ настала Српска академија наука и уметности. Библиотека у саставу водеће српске културне установе створена је, како минуциозним истраживачким радом сведоче ауторке, недуго по формирању ДСС-а које је, током протеклих 180 година, именовано и Српском краљевском академијом (СКА) и Српском академијом наука (САН). Средином педесетих година двадесетог века и уласком у нову, наменски опредељену зграду на главној престоничкој променади, отворена је Библиотека Српске академије наука и уметности (18. октобра 1952), о којој су писале Степановић Тодоровић и Нинић, поделивши архивску грађу и изворе у три историјске етапе. Први период је „од књижне збирке до установе (1841–1947)“, затим следи „устпостављање Библиотеке као установе (1947–1990)“, док је последњи истражени период „Библиотека у информатичко доба“ (1990–2020)“, који траје и данас.

Према документима из Архива САНУ (који се данас налази на спрату зграде где је смештена и Библиотека), на првом заседању Друштва српске словесности (11–14. јуна 1842. године), писац, управник српских школа у Темишвару и инспектор Државне штампарије у Београду Димитрије Пантелејевић Тирол (1793–1857)⁴ поконио је будућој Библиотеци 11 наслова у 14 књига. Сања Степановић Тодоровић и Марина Нинић истичу да је, два месеца касније, аутор *Привѣстївовашелная книжица за ѡремилу и ѡрелюбезну сербску юностїѡ* поконио Друштву „још 75 књига, које су заједно са претходним поклоном чиниле заметак будуће Библиотеке“.⁵ Након основног текста књиге, у оквиру Прилога 1, детаљно су пописани „први поклони и дародавци“ (стр. 183–188), а сазнаје се да су, осим Димитрија Тирола, књижне поклоне достављали Франц Миклошич, Јован Стерија Поповић, Јосиф Веселић и многи други. Просторије Друштва српске словесности налазиле су се у „једној соби Лицеја“⁶ (данашњи Конак кнегиње Љубице у Београду), а временом се ДСС селило у „Абаџијску чаршију“ и на крају своје мисије у српској култури било је смештено у здању Министарства просвете (1862). Мада, Милка Зечевић у тексту „Библиотека Српске академије наука и уметности“⁷ из 2003. године наводи да се „крајем шездесетих година деветнаестог века у Библиотеци налазило 6.100 публикација“, Сања

3 Василије Ђ. Крестић, „Предговор“, у Славица Илић и Миле Станић, *Водич кроз архив Друштва српске словесности (1842, 1845–1864. године)*, 3.

4 Уз свако поменуто име у књизи ауторке пружају кратке биографске и пословне податке.

5 Сања Степановић Тодоровић и Марина Нинић, *Библиотека Српске академије наука и уметности: 1841–2021* (Београд: Српска академија наука и уметности, 2021), 24.

6 Сања Степановић Тодоровић и Марина Нинић, 35.

7 Милка Зечевић, „Библиотека Српске академије наука и уметности“, *Годишњак Народне библиотеке Србије* 1/2003, 258.

Степановић Тодоровић и Марина Нинић не потврђују тај податак него наводе да је, непосредно пре пресељења ДСС-а у просторије Министарства просвете, у библиотеци те установе било 174 српске књиге, 135 руских издања, док је на немачком језику сачувано 98 публикација.

Од 29. јула 1864. године и највишег књажевског указа кнеза Михаила Обреновића, установа културе у којој је, од 1841. до 2020. године, радило 1.469 српских академика,⁸ послује под именом Српско учено друштво (СУД). Организациона структура СУД-а била је разуђенија него у случају ДСС-а јер је рад био организован у четири секције: за науке моралне, језикословне и литерарне, а изучавале су се науке природословне и математичке, односно историјске и државне, истичу Сања Степановић Тодоровић и Марина Нинић у својој књизи. Доласком Стојана Новаковића за секретара Српског ученог друштва књиге у поседу установе су инвентарисане, а такође је проширен и списак установа из окружења и иностранства с којим су издања СУД-а размењивана. Друштво је 1869. године објавило књигу *Српска библиојографија за новију књижевност: 1741–1867* Стојана Новаковића, чиме је покренут и библиографски рад у институцији која, тренутно, издаје на десетине периодичних публикација у бројним, специјализованим едицијама и која је разгранала свој рад и издавачки „профил“ истражујући историографске и савремене теме из свих друштвених области.

Краљевина Србија је научну установу за истраживање природних и друштвених наука основала 1. новембра 1886. године Основним законом Краљевско-српске академије (СКА). Она је, с београдске адресе Бранкова 15, координирала научно-истраживачки рад у Србији и у земљама где Срби живе, а у формално-правном смислу Српска краљевска академија била је наследник Српског ученог друштва. Књиге и друга библиотечка грађа и извори будуће Библиотеке Српске академије наука и уметности из СУД-а постале су својина СКА, о чему је запис оставио академик Јован Ђорђевић, извештавају Степановић Тодоровић и Нинић. Међуратни период у раду Академије одликује све шири регистар деловања, што је осведочено и оснивањем нових издавачких целина од *Гласа* (1887) до *Јужнословенског филолога* из 1913. године. Рад Библиотеке је регулисан „Правилником о послужби књигама из књижнице СКА“ који је објављен у *Годишњаку СКА за 1932. годину*, уз информацију да је врховна научна и културна установа „у Срба“ 1933. године покренула *Bulletin de l'Académie Royale Serbe*, намењен иностраним партнерима...

Скрупулозно истраживање теме које су предузеле Сања Степановић Тодоровић и Марина Нинић прожето је информацијама о пословању Српске краљевске академије између два светска рата, до ослобођења у

⁸ Ауторке податке наводе на основу досијеа академика који се налазе у Библиографском одељењу БСАНУ.

новој држави у којој је САНУ наставила своје културно и научно послање. „Током Првог светског рата Српска краљевска академија обуставила је рад, јер је културни и научни живот у земљи био потпуно онемогућен”,⁹ истичу ауторке издања о историји Библиотеке „од ДСС до дигиталне САНУ” поводом њене 180-годишњице.

Други период у историји Српске академије наука и уметности и њене Библиотеке (1947–1990) наступа након још једног „преименовања” установе из Српска краљевска академија (СКА) у Српска академија наука (САН). Наредна два поглавља награђиване књиге *Библиотека Српске академије наука и уметности: 1841–2021* Сање Степановић Тодоровић и Марине Нинић¹⁰ односе се на историју БСАНУ у социјалистичкој Југославији и током наших дана, с нагласком на актуелним презентацијима рада књижнице у дигитализованом окружењу данашњице. Издање обилује подацима о пословању БСАНУ чији су управници, од 1947. године до данас, били: Смиља Мишић, Даница Николић, Ђуза Радовић (1965–1975), Миле Жегарац (1977–1990), затим Никша Стипчевић (1991–2011) и актуелни Миро Вуксановић (2011–). Књига о Академијиној Библиотеци као Прилог 2 доноси „Библиографски преглед издавачке делатности Библиотеке САНУ” у којем је „на сажет а целовит начин – што је најтеже постићи”¹¹ пописано издаваштво БСАНУ од 1958. до 2020. године. Списак почиње *Изложбом радова Бошковићевих о Бошковићу* који је првопоменуте године објавила Централна библиотека САНУ, па иде до *Приступних беседа српских академика, књ. 1* у којој су „приступнице” чланова СКА (1886–1947), о којима читаоци могу да се информишу и путем сајта <https://www.sanu.ac.rs/jedinice/biblioteka-sanu/>.

На електронској презентацији је, укратко, пружен и попис фонда Библиотеке САНУ, међутим, у књизи Сање Степановић Тодоровић и Марине Нинић *Библиотека Српске академије наука и уметности: 1841–2021*. репрезентативна издања БСАНУ су фотографисана и представљена у одељку књиге под називом „Илустрације”. Уз општи фонд који чине монографске публикације и референсна збирка, ауторке су истакле и драгоцену збирку некњижне грађе (бројне географске карте...), смештену на адреси Кнез Михаилова 35 у Београду. Збирку старе и ретке књиге БСАНУ чине две инкунабуле, две србуље, српске књиге и периодика (18–19. век) и иностране штампане књиге протеклих столетница. Близу 110 хиљада јединица књижне и некњижне грађе налази се у Посебним (личним) библиоте-

⁹ Сања Степановић Тодоровић и Марина Нинић, *Библиотека Српске академије наука и уметности: 1841–2021* (Београд: Српска академија наука и уметности, 2021), 49.

¹⁰ Издање је стекло Награду „Стојан Новаковић” Библиотекарског друштва Србије (БДС) за 2021. годину.

¹¹ Миро Вуксановић, „Реч уредника”, у Сања Степановић Тодоровић и Марина Нинић, *Библиотека Српске академије наука и уметности: 1841–2021* (Београд: Српска академија наука и уметности, 2021), 12.

кама које су пописане редом како су пристизале у Библиотеку Српске академије наука и уметности. Од Библиотеке Михаила Петровића Аласа – ПБ 1 до Библиотеке „Голи оток” – ПБ 39 (коју је формирао академик Драгослав Михаиловић) наводе се књижне збирке дописних и редовних чланова САНУ у посматраном периоду. „Засебну целину у оквиру старе и ретке књиге од великог културног значаја чини *Вукова библиотека*”,¹² наводе Сања Степановић Тодоровић и Марина Нинић, доносећи као додатак основном тексту издања Изворе и литературу о Библиотеци САНУ и Именски регистар публикације.

Изложбе и Трибина Библиотеке САНУ увелико трају (уз онлајн преносе на „новим медијима”), а БСАНУ је укључена у мрежу српских и регионалних библиотека – COBISS.NET. Српска академија наука и уметности је 2017. године основала Аудиовизуелни архив и центар за дигитализацију САНУ (АВА), који усмерава рад Дигиталне библиотеке и Архива Српске академије наука и уметности.

Академик Миро Вуксановић је уредник приказане књиге Сање Степановић Тодоровић и Марине Нинић *Библиотека Српске академије наука и уметности: 1841–2021*, а тираж публикације је 500 примерака.

¹² Сања Степановић Тодоровић и Марина Нинић, *Библиотека Српске академије наука и уметности: 1841–2021* (Београд: Српска академија наука и уметности, 2021), 140.